

Received / Geliş
21.07.2017

Article History
Accepted / Kabul
28.07.2017

Available Online / Yayınlanma
15.08.2017

TWO HANDWRITING WORKS WERE COPIED BY FELÂHÎ AND HIS POEMS IN THESE WORKS

FELÂHÎ'NİN İSTİNSAH ETTİĞİ İKİ ESER VE BU YAZMALARDA
BULUNAN ŞİİRLERİ

Mehmet SARI¹

Abstract

Abdurrahim Karahisari was a moral and mystical poet in XV. century, he had been beside the Sultan Mehmet the Conqueror and he saw the conquest of Istanbul. Abdurrahim who was Akşemsettin's disciples and his caliph was from Afyonkarahisar and he was a mysterious poet. Edip Ali Bakı who studied the history, literature and folklore of Afyonkarahisar had also a work which was "Büyük Ozan Abdurrahim" was about Abdurrahim Karahisari and he published it by Latin letters in Taşpınar Magazine's various issue. Halil Genel who known as "Felahi Hoca" in Afyonkarahisar lived between 1877-1946. Halil Genel was also a calligrapher and a poet. Calligrapher and poet Halil Genel whose nickname was "Felahi" in poems wrote Edip Ali Bakı's work which was about Abdurrahim Karahisari in a notebook by Arabic letters. He also transferred Abdurrahim's a work named "Vahdetname" from the Arabic letters to Arabic letters and he created another notebook. These two manuscript works had Felahi's poems, too. These poems which written with "Aruz" prosody and syllabic had not known until now. We exposed these poems with our report.

Keywords: Abdurrahim, Edip Ali Bakı, Felahi and his poems

Özet

XV. yüzyıl ahlâk ve tasavvuf şâiri Abdurrahim Karahisari, Fâtih Sultan Mehmet'in yanında bulunmuş ve İstanbul'un fethini görmüştür. Akşemsettin'in müridi ve halifesi olan Abdurrahim, Afyonkarahisarlıdır ve mutasavvıf bir şairdir. Afyonkarahisar'ın tarihi, edebiyatı, folkloru üzerine araştırmalar yapan Edip Âli Bakı, Abdurrahim Karahisari hakkında "Büyük Ozan Abdurrahim" adlı bir esere de sahiptir ve bu çalışmasını "Taşpınar Dergisi"nin çeşitli sayılarında Latin harfleriyle yayımlar. Afyonkarahisar'da "Felâhî Hoca" diye tanınan Halil Genel 1877-1946 yılları arasında yaşamıştır. Halil Genel aynı zamanda hattat ve şairdir. Şiirlerinde "Felâhî" mahlasını kullanan hattat ve şâir Halil Genel, Edip Âli Bakı'nın Abdurrahim Karahisari'yi anlattığı çalışmasını Arap harfleriyle bir deftere yazmıştır. Abdurrahim'in "Vahdetnâme" adlı eserini de Arap harflerinden Arap harflerine aktarmış ve başka bir defter oluşturmuştur. Arap harfli bu iki el yazması defterde Felâhî'nin şiirleri de bulunmaktadır. Hece ve aruz ölçüleriyle yazılan bu şiirler şimdiye kadar bilinmemekte idi. Biz çalışmamız ile bu şiirleri ortaya çıkardık.

Anahtar Kelimeler: Abdurrahim, Edip Âli Bakı, Felâhî ve şiirleri

¹ Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi- Fen Ed. Fak. TDE Böl. Öğrt. Üyesi

GİRİŞ

"Felâhî'nin İstinsah Ettiği İki Eser ve Bu Yazmalarda Bulunan Şiirleri" başlıklı çalışmanın özünü, Afyonkarahisarlı Felâhî mahlaslı şair ve hattat Halil Genel'in Arap harfli rik'a hattıyla meydana getirdiği iki defter ve şairin buralarda bulunan şiirleri oluşturmaktadır. Bu defterlerden biri, Abdurrahîm Karahisârî'nin "Vahdetname" adlı mesnevisinin Arap harflerinden yine Arap harflerine istinsah edildiği defter, biri de Edip Âli Bakı tarafından daha önce Latin harfleriyle yayımlanan "Büyük Ozan Abdurrahim" adlı çalışmanın Felâhî tarafından Arap harfleriyle istinsah edildiği defterdir. Bildiride Abdurrahîm Karahisârî'den ve Edip Âli Bakı'dan kısaca söz edilerek, "Felâhî" mahlaslı hattat ve şâir Halil Genel'in hayatı üzerinde durulacak, Latin harflerinden Arap harflerine istinsah ettiği nüsha tanıtılacak ve yazma defterlerdeki Felâhî'nin bilinmeyen şiirleri Latin harflerine aktarılacak verilecektir.

Abdurrahîm Karahisârî (Mısırî Sultan)

Abdurrahim, XIII. yüzyılda siyasi bir sebeple Mısır'dan Anadolu'ya göç eden ve Afyonkarahisar'a yerleşen Mısırlı bir Türk ailesine mensup "Mevlânâ 'Alaeddin'ül Mısırî"nin oğludur. Bundan dolayı Karahisârî, Mısırlıoğlu, Mısırî Sultan diye tanınır. XV. Asır ahlâk ve tasavvuf şairi Mısırlıoğlu Abdurrahim Karahisari, Fatih'i ve İstanbul'un Fethini görmüş, Akşemseddin'in yanında yetişmiş mutasavvıf âlim ve şâir bir şahsiyettir. Çocukluğu ve gençliği zengin ve bilgili bir aile ocağında geçen, ilk medrese eğitimine memleketi Karahisar'da başlayan Abdurrahim, birçok şehirde eğitim alır. İstanbul'un fethinden 10-15 yıl önce İkinci Murat zamanında büyük Türk bilgini Akşemseddin ile tanışarak onun müridi olur (Bakı, 1953, s. 2). Yıllarca hocasının en sevgili nedimi, yâri ve gizdeşi olan Abdurrahim, bir süre Beypazarı Kazası'nda Akşemseddin'in yanında bulunur. Hocası Akşemseddin'i çok seven ve sayan Abdurrahim, zekâsı, irfânı, hizmeti ve sadâkatiyle kendini şeyhine sevdiren ve halifesi olur. Uzun süre Edirne'de oturan hocasının yanından ayrılmaz ve onunla birlikte İstanbul'un fethinde bulunur. "Münyetü'l-Ebrâr ve Gunyetü'l-Ahyâr" adlı eserini İstanbul'un fethi sıralarında yazar. İstanbul'un fethinden sonra memleketi Afyonkarahisar'a görevlendirilen Abdurrahim, burada büyük bir sevgi ve hürmetle karşılanır. İlmini ve tasavvufa ait felsefi düşüncesini yayma amacıyla, tasavvufi ve ahlâkî eseri "Vahdetnâme"sini burada yazmaya başlar ve eserini, Hocası Akşemseddin'in 1460'da Hakk'a yürüyüşünden üç yıl sonra 1463'te tamamlar (Bakı, 1953, s. 156). Aileden varlıklı olan Abdurrahim'in Afyonkarahisar'da sayısız evleri vardır ve birden fazla olan eşlerinin her biri ayrı ayrı bu evlerde oturmaktadır. Oğlu olmayan şâirin, Niyâz adını verdiği bir kız çocuğu dünyaya gelir. Abdurrahim'in, bin türlü nâz ve niyâzla büyütüp okuttuğu, bilim ve ahlak itibarıyla çok iyi yetiştirdiği Kızı Niyaz, zamanın yüksek seviyeli, değerli kadınları arasında yerini alır ve Afyonkarahisar'da sonraları Niyâz Sultân, Hanım Şâh olarak anılır.

Afyonkarahisar'da Kasım Paşa, Şehit Mahmut Paşa, Gedik Ahmet Paşa, Ahmet Dede Balı, İmad bin Hacı Muhiddin, Abapûş Bali, Mimar Ayas, Demiryalayan, Yâsin Dede, Dede-balı oğlu Ahmet, Mevlânâ Şeyh Nurettin bin Şeyh, Hamza Fakih bin Hasan Fakih, Mevlânâ Yakup bin Yusuf, Mevlânâ İdris bin İsmail, Ömer Bey bin Mimar, Dede Halife bin İvaz, Nurettin Hasan, Minnet Fakih, Kemal bin Arap, Mevlânâ Hamza bin Yeyen Hafız gibi devlet adamı, tasavvuf ehli, âlim ve şâir şahsiyetlerle dostluğu olan Abdurrahim Mısri Sultan, Edip Âli Bakı'nın tespitine göre H. 888-H. 900 tarihleri arasında vefat eder. Kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan "Münyetü'l-Ebrâr ve Gunyetü'l-Ahyâr"; "Tercüme-i Kasîde-i Râ'iyye (Manzum)"; "Vahdetnâme (Manzum)" bilinen eserleridir (Bakı, 1953, s. 160).

Edip Âli Bakı

Abdulkakioğullarından Mümtaz Bey'in oğlu olarak 1896'da Nevşehir'de dünyaya gelen Edip Âli Bakı, ilk ve orta tahsilini Nevşehir'de, lise tahsilini Konya ve İstanbul'da yapar. Almanca, Fransızca, Arapça ve Farsça öğrenir. Niğde, Konya ve Eskişehir'de yaptığı öğretmenlik mesleğine tayin edildiği Afyonkarahisar Lisesi'nde devam eder ve Afyonkarahisar'a yerleşir. Ömrünün sonuna kadar el yazması eserlerden, mezartaşı kitabelerinden, şeriye sicillerinden hareketle Afyonkarahisar'ın tarihi, edebiyatı, folkloru üzerine araştırmalar yapar ve pek kıymetli eserler ortaya çıkarır. Bir süre Afyon Halkevi'nin yayın organı Taşpınar Dergisi'nin Müdürlüğünü de yürüten Edip Âli Bakı, çeşitli dergi ve gazetelerde neşrettiği araştırmalarında, şiirlerinde ve vecizelerinde Edip Âli, Edip Âli Bakı, Edip Âli Gökpinar, Gökpinar isimlerini kullanır. Öğretmenliği, araştırmaları ve aydın eşi Nevriye Hanımefendinin yaptığı hayır işleri ile Afyonluların büyük sevgi ve saygısını kazanan Edip Âli Bakı, ileri yıllarda kendisi gibi meşhur olacak Dr. Haluk Nur Bakı gibi bir evlat da yetiştirerek 2 Haziran 1959'da Afyon'da vefat eder. Kabri Afyonkarahisar Asri Mezarlığında (Pafta 16, kabir no: 140) oğlu Haluk Nur Bakı ile yan yanadır (Sarı, 2016, s. 209). Büyük kısmı *Taşpınar Dergisi*'nde neşredilen tarih, edebiyat, dil ve folklor üzerine yaptığı makaleler dışında yayımladığı kitaplar şunlardır: *Beş Kızlar (Şiir)*, Niğde, 1924; *Küçük Fıkralar (Vecizeler)*, Konya, 1927; *Afyon'da Bir Şâir Ailesi*, Ankara 1942; *Culoğlu Deli Bekir (Harabî)*, Afyon, 1945; *XVIII.-XIX. Yüzyıl Afyon Şâirlerinden M. Fevzi*, Afyon, 1945; *Karacaahmet ve Delileri Tedavi Yurdu*, İstanbul, 1947; *Afyon'daki Sinan Paşa*, Afyon, 1947; *XV. Yüzyıl Konya-Karaman Şâirlerinden Aynî*, Ankara 1949; *Namık Kemal Afyon'da*, Ankara, 1949; *Göçmenlerimiz*, Afyon, 1951; *Afyonkarahisar'da XVII.-XVIII. Asırlarda Meçhul Halk Tarihinden Yapraklar*, Afyon, 1951; *On Beşinci Asır Ahlak ve Tasavvuf Şairi Mısırlıoğlu Abdurrahim Karahahisarî*, Afyon, 1953. (Sarı, 1995, s. 143; Sarı, 1998, s. 421)

Felâhî-Halil Genel

İstinsah ettiği yazmalar ve bu yazmaların çeşitli sayfalarına yazdığı kendisine ait şiirler ile bildirimize konu olan Felâhî Afyonkarahisarlı bir din adamı, halk şairi ve hattatıdır. Afyonkarahisar Nüfus İl Müdürlüğü'ndeki bilgilere göre Asıl adı Halil, babasının adı Hacı Murat annesinin adı Atike olup 1877 yılında doğmuştur. Ulaşabildiğimiz kaynaklarda Afyonkarahisar'ın köklü ve tanınmış ailelerinden Genelioğulları sülalesine mensup olduğu ve 1878 yılında Afyonkarahisar'da dünyaya geldiği yazılıdır (Nasrattınoğlu, 1971, s. 82; Yazıcıoğlu, 1993, s. 14; Sarı, 2001, s. 59) H. Fikri Yazıcıoğlu bu tarihi M. 1864 olarak verir. (Yazıcıoğlu, 1969: 298) Felâhî bir müddet mahalle mektebine devam eder. Medrese tahsili alamamasına rağmen kendini iyi yetiştirir. Kuyu, Ayaktekkesi ve Mısıri Câmilerinde müezzinlik yapar (TDEA, 1979, s. 224). Üç kez evlenen Halil Genel, ilk evliliğini Afyonkarahisar'ın Mevlevî ailelerinden birinin kızıyla gerçekleştirir (Nasrattınoğlu, 1971, s. 82). Bu üç evlilikten dört oğlu iki kızı ve bunlardan da birçok torunu dünyaya gelir. Afyonkarahisarlı din adamlarından Hacı Ali Dede ve Hacı Râşid Dede ile birlikte çekilmiş resimde (İlgar, 2008: s. 64) bir Osmanlı ulemâsı ağırlığı hissedilen Genelizade Felahi Hoca halk arasında "Felâhî Hoca, Hacı Felâhî diye tanınır. Bir müddet Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi'nde memur-müdür olarak çalışan (Yazıcıoğlu, 1969, s. 299) Felâhî'nin, Afyonkarahisar esnafı arasında yemenicilik ve şekerçilik de yaptığı; "Afyon'un ünlü kaymaklı şekerinin mucidi olan Salih Şeker'in ustası" olduğu da söylenir (Nasrattınoğlu, 1971, s. 82). Şiirleri arasında ilahileri de bulunan Felâhî, katıldığı mevlid programlarında bu ilahilerini okur ve halk arasında "Mevlidhan" olarak da tanınır (Sarı, 2001, s. 59). Felâhî Halil Genel, Afyon Terakkî Servet Bankası tahsildarlığı yapmakta iken 68 yaşında 1946 yılı Ocak ayında vefat eder (TDEA, 1979, s. 324). Yazıcıoğlu bu tarihi 1945 olarak verir (Yazıcıoğlu, 1969, s. 299). Taşpınar Dergisi'nde "14 Ocak 1946 günü toprağa verdiğimiz Afyon'un yaşayan değerli halk şairi Felâhî Genel" (Taşpınar, 1946,

s. 289) bilgisinden ve Afyonkarahisar İl Nüfus Müdürlüğü kayıtlarından anlaşılacağı gibi Felâhî'nin vefat tarihi kesin olarak 14 Ocak 1946'dır. Kabri Afyonkarahisar Asri Mezarlığı (pafta 7 parsel 126)nda olup üzerinde "Hacı Felâhî Hoca Halil Genel Aile Kabri Ruhuna Fatih" yazmaktadır (Sarı, 2016, s. 209).

Bazı şiirleri yerel gazetelerde ve Taşpınar Dergisi'nde yayımlanan Felâhî'nin basılı bir kitabı yoktur. Felâhî'nin âşık tarzı yazdığı şiirlerinde din ve tasavvuftan uzak olmadığı, doğruyu ve güzeli söylemekten çekinmediği, hicve meyyal olduğu görülür ve heccav şâir olarak değerlendirilir (Nasrattınoğlu, 1971, s. 83; Sarı, 2001, s. 59). Afyonkarahisar'da müezzinlik, hocalık, mevlidhanlık yapan Felâhî aydın bir din adamıdır. Dini muhtevalı ilâhileri yanında Atatürk'e olan sevgisini ve Türkçülüğünü öne çıkaran şiirleri de vardır. Gerek bu şiirleri, gerekse Çizmecioğlu Vehbî'nin vefatı üzerine (14 Mart 937 tarihli Afyonlu Genelioğlu Halil Felâhî imzalı) yazdığı mersiyesi ve bu çalışmaya konu teşkil eden istinsah ettiği eserlerdeki şiirleri onun hayatı ve edebi şahsiyeti hakkında verilecek hükme birinci derecede belge durumundadır. Mesela, ilk defa bu çalışma ile ortaya çıkarılan şiirlerinde söylediklerinden hareketle Felâhî'nin Abdurrahîm Mısırî Sultân'a gönülden bağlı olduğunu ve onun yolunda gittiğini söyleyebiliriz. Afyon'un işgal günlerinde evi Yunanlılarca yıkılan, Kurtuluş yıllarında yaşayan ve Atatürk'ü tanıyan şâir, ona içtenlikle inanır ve hakkında şiirler yazar (Sarı, 2001, s. 59). Afyonkarahisar Halkevi'nin yayın Taşpınar Dergisi'nde "Afyon Halk Şâiri Felâhî" imzasıyla ve "Atatürk'e Borçluyuz" başlığıyla yayımladığı şiirinde Atatürk'e olan sevgisini dile getirir (Taşpınar, 1938, s. 107). "Felâhî'nin Vehbî'ye Mersiyesi" adlı şiiri de Taşpınar Dergisi'nde "Felâhî Genel" imzasıyla neşredilir (Taşpınar, 1946, s. 289).

Şiirlerinde hicve de yer veren Felâhî olayları ve kişileri çekinmeden hicveder. Afyonkarahisar'da "Şâir Ailesi" (Bakı, 1942) olarak bilinen "Çizmecizadeler" sülalesinin hem divan edebiyatı hem halk edebiyatı tarzında yazan şairi Çizmecizade Vehbî'nin "Venüs'e Övgü" şiirini güzel bir üslupla hicveder (Sarı, 2000, s. 435; Sarı, 2001, s. 59).

Yazma Defterlerin Tanıtımı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde, Afyonkarahisarlı hattat-şair Felâhî Halil Genel tarafından Arap harfleriyle rik'a hattıyla oluşturulan iki defter bulunmaktadır. Aşağıda bazı tavsifi bilgilerini vereceğimiz bu defterlerden özellikle ikincisi çalışmamızın temelini oluşturmuştur.

Vahdetnâme-i Mısırî Sultân (AKÜ Kütüphanesi Eski Eserler Yz. 00025)

Felâhî'nin Arap harflerinden Arap harflerine rik'a hattıyla istinsah ettiği Abdurrahîm Mısırî'nin "Vahdetnâme" adlı eseri, incelediğimiz iki defterden biridir. Çalışmada, bu yazmadaki Felâhî'ye ait şiirler Latin harflerine aktarılarak ilim âlemine kazandırılacak ancak, çalışmamızın hacmini artıracak düşüncesiyle eserin tanıtımı başka bir çalışmaya bırakılacaktır.

Müstensih şâir Felâhî, oluşturduğu yazma defterin bazı sayfalarına, asıl metnin çerçevesi dışına, kırmızı mürekkeple adı, mahlası, memleketi ile ilgili bilgileri içeren "Halil Felâhinin 'Âcizâne Sözlerinden", "Felâhiden", "Felâhinin Sözünden" gibi başlıklar altında, aşağıdaki ilgili bölümde metnini verdiğimiz şiirlerini de yazmıştır.

Abdurrahîm Mısırî Hazretlerinin Hayat ve Eserleri (AKÜ Kütüphanesi Eski Eserler Yz. 00056)

Yazmanın içindeki fişte "Yz. 00056 k.1 Eski Eserler "Abdurrahman Mısırî Hazretlerinin Hayat ve Eserleri" (y.y.) Yazma eserdir. Arapçadır. Kitap eski eserler kitaplığında bulunmaktadır" şeklinde verilen bilgide yazarın adı için "Abdurrahman", eserin dili

için "Arapçadır" denmesi yanlıştır. Bu yazmaların verildiği dijital ortamdaki Yz. 00056 numaralı PDF'deki eser ise *Abdurrahîm Mısri Hazretlerinin Hayat ve Eserleri* adlı eser olmayıp kütüphaneye 5.2.1996 tarihinde giren, 158 demirbaş numaralı, Talat Alptekin tarafından bağışlanan başka bir yazma eserdir. Üzerinde durduğumuz *Abdurrahîm Mısri Hazretlerinin Hayat ve Eserleri* adlı yazma eserin ise Yz. 00057 numaralı PDF dosyasında "Beyitler" adıyla verilmesi de hatalıdır. Özet olarak söylemek gerekirse, eserin adı "Abdurrahîm Mısri Hazretlerinin Hayatı ve Eserleri", dili Türkçe, yazarı Edip Âli Bakı, müstensihi Halil Genel'dir. Kütüphane kayıt bilgilerinin tashih edilmesi gerekmektedir.

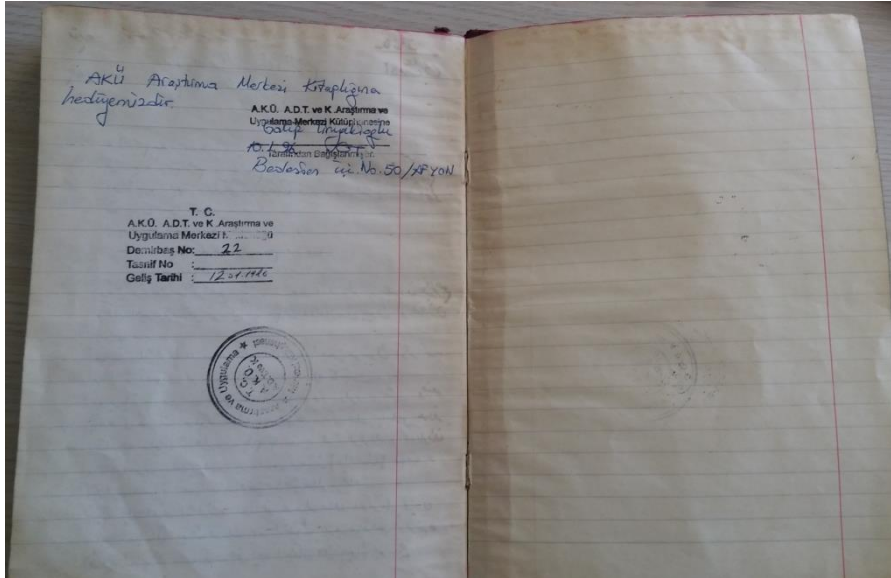
Kütüphanede incelediğimiz Yazmanın zahriyesi diyebileceğimiz numara verilmeyen ilk sayfasında (1a) Galip Tiryakioğlu tarafından hediye edildiği, demirbaş numarasının 22, geliş tarihinin 12.01.1996 olduğu yazılıdır ve kütüphanenin mührü bulunmaktadır (bk. Resim 1). Tek tek sayfa numaraları yazılmış olan eser "sayfa 1"den başlar. Metnin bulunduğu kısım 90 sayfadır (46 yaprak). Yazma, Felâhî Genel'in iki defterinden biri olup Edip Âli Bakı'nın yazdığı "Abdurrahîm Mısri Hazretlerinin Hayatı ve Eserleri" (kırmızı mürekkeple yazılmış) adlı, daha önceden Taşpınar Dergisinin muhtelif sayılarında Latin harfleri ile tefrika edilen eserin Arap harfleriyle istinsah edilmesinden ibarettir. Yazmanın tavsifi bilgileri şöyledir:

Yz.nın bulunduğu yer: Afyon Kocatepe Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Yazmalar Bölümü

Kayıt no (Demirbaş no): 22

Kitabın adı: Abdurrahîm Mısri Hazretlerinin Hayatı ve Eserleri

Resim 1. Yz. 00056 sayfa 1a

Yazar: Edip Âli Bakı

Dili: Türkçe

Müstensihin adı: Felâhî Halil Genelioğlu

İstinsah tarihi: 1943

Hattı: Rik'a

Cilt eb'adı: 220x 160 mm

Yazı eb'adı: 190x 110 mm

Yaprak: 46 (1+90 sayfa)

Satır sayısı: bb.

Cilt: Şirazeli kırmızı bez cilt

Tasnif No: Yz. 56 (t.y.) k.1 (Eski eserler Yz. 00056)

Kütüphaneye geliş şekli: Galip Tiryakioğlu bağışı

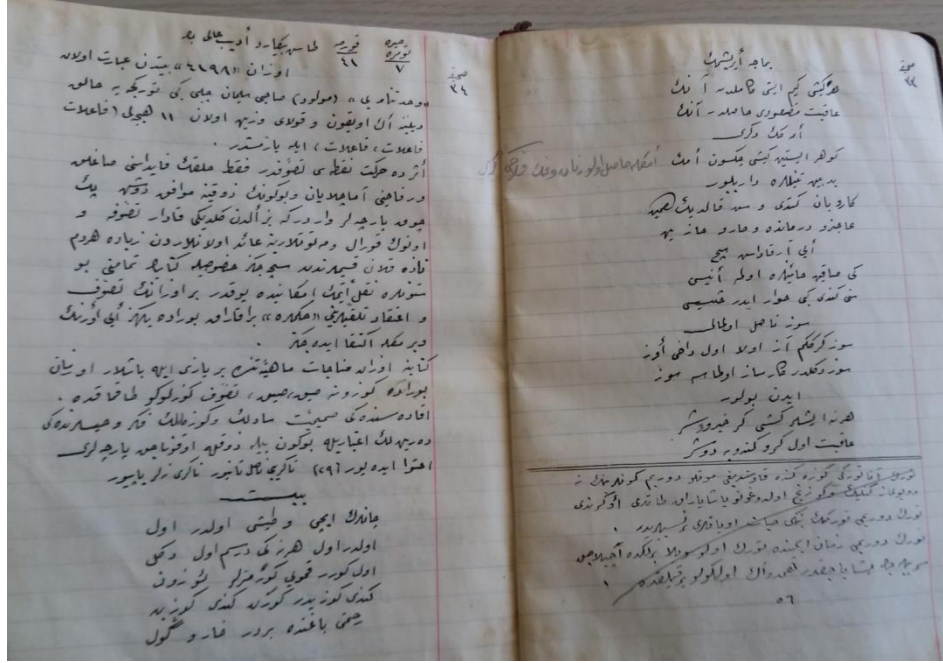
Kütüphaneye geliş tarihi: 12. 01. 1996

İnceleme: "Abdurrahîm Mısıri Hazretlerinin Hayatı ve Eserleri" başlığı kırmızı mürekkeple yazılı olan eserin bazı sayfalarında, eseri Arap harfleriyle istinsah eden hattat Felâhî ile ilgili bilgiler ve şiirler vardır.

Vahdetnâme'den bahsedilen bölümde asıl metnin altında çizgi ile ayrılmış dipnotta kopya kalemle, Bakı'nın notu verilir: "*Vahdetnâme'yi, arkadaşım Bekir Sıtkı Sencer'in eski bir kitaptan dikkatle kopya itdiği ve sonra başka bir yazma ile de kontrol ettiği Vahdetnâme elimizdedir. Bundan da bir aynını Behçet Körktan kopya etmiştir*" (Yz. 00056: 28) Devamında Felâhî'nin "*Felâhî Genel de kobya itmiştir*" notu yazılıdır. Buradan da Felâhî'nin hattat olduğunu, "Vahdetnâme"yi istinsah ederek bir nüshasını meydana getirdiğini anlıyoruz. Felâhî, aşağıda metinlerini vereceğimiz kendisine ait şiirlerin yanlarına adını, mahlasını veya adının ve soyadının ilk harflerini ("Ha", "Fe") yazarak asıl metinle karışmalarını önlemiştir.

Yazmada 33. sayfanın altında Taşpınar dergisinden yanlışlıkla yazılan ve üstü çizilen metin vardır (bk. Resim 2). Felâhî, bundan sonraki muhtelif sayfalarda kendisine ait - sonraki bölümde metinlerini vereceğimiz- mısra veya beyitleri, Abdurrahîm Mısıri'nin bazı mısralarının altına veya yanına, asıl metni yazdığı mürekkepten farklı olarak kopya kalemle yazmış, yanına da adını-soyadını veya adının-soyadının ilk harflerini yazarak kendisine ait olduğunu belirtmiştir. Yazmanın 89. ve 90. sayfalarında yazılanlar, eserin müellifi Edip Âli Bakı'nın tefrika yazısındaki dipnotu bilgileridir: "*Afyon'da sorup soruşturmamız neticesinde talebem Nizâmeddin Laçinin büyük atalarından Kadıasker merhum Bay 'Abdullah Şahinin metruk kitapları arasında bir (Münyetü'l-ibrâr ve Gunyetü'l-ahyâr) bulunmuştur. Kâğıdı ve yazısı itibâriyle şâirin 'asrında yazıldığı zannedilen bu değerli kitabı delâletimizle ve lâyük bir fiyatla Memleket Müzesi satın almıştır. Kitap hâlâ müzededir. Bu sûretle şâirin iki mühim eseri olan (Vahdetnâme ve Münyetü'l-ibrâr) hâlâ Afyonda bulunuyor. (Yz. 00056: 89) Hâl-i hâzırda Afyonda bulunan (Vahdetnâmeler arasında) ve en eskisi mu'allim Bay Tâhir Temizerin yedinde bulunmaktadır. Nihâyet iki 'asrılık olduğunu tahmin ettiğimiz bu kitabın arkasında şöyle bir kayıt vardır: "Bu kitab-ı (Vahdetnâme) Hazret-i (Abdurrahîm Mısıri) Hazretlerinin te'lifidir. Lâkin aslı zâyî olup merhum Şeyh Recep Efendinin kitapları içinde bu (Vahdetnâme) bulunup yine türbe-i şerîfe merhûm vakf edip merhûm ve mağfûr 'azîz-i müşârü'n-ileyhin Türbe-i şerîfede (kirâ'at) olunup isteyen ihvân ü yârân rumuzâtından behremend olup Türbe-i şerîfede hıfz olunmak üzere vakf olunmuştur". "Yine şu kayıt da beraberdir. "E's-sâkin ketebetü'l-hakîrû'l-fakîr 'Osmân İbni Yûsuf e's-sâkin kasaba-i Timürce mahalletü'l hâcî Nûr Bey" (Yz. 00056: 90).*

Resim 2. Yz. 00056 sayfa 33.

Latin Harfli Matbu Nüsha ile Arap Harfli Yazma Nüshanın Karşılaştırması

Felâhî'nin istinsah ettiği Yz. 00056 kayıt numaralı eser, Edip Âli Bakı'nın (Edip Â. Gökpinar, Edip Âli Gökpinar, Edip Âli, Edip Âli Bakı imzalarıyla) Afyonkarahisar Halkevinin yayın organı Taşpınar Dergisi'nde Sayı 29 (19 Mart 1935) ile Sayı 65 (Mart 1938) arasında Latin harfleri ile tefrika edilen "Afyonlu Büyük Ozan Abdurrahim" başlıklı 20 seri yazısının Arap Harfleriyle oluşturulan nüshasıdır. Yazmanın ilginçliği ve bildirimize konu teşkil edişi, Latin harflerinden Arap harflerine aktarılışı, bu yönüyle belki tek belki de benzeri az bulunan bir nüsha oluşudur.

Yazmaya, Taşpınar'da tefrika yazıda ve 1953 tarihli baskı kitapta (Bakı, 1953) olmayan, "Euzubesmele" (*E'üzü-bi'llahi mine-ş-Şeytâni'r-Racîym Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym*) ile başlanması dikkat çekicidir. Müstensih, XV. yüzyılda Osmanlı döneminde yaşamış bir şahsiyetin anlatıldığı eseri, Osmanlı döneminde yazılmış el yazması eserlere benzetmek ister gibidir. Yazmanın 1. sayfasının sol üst köşesinde "Yazan: Edib 'Âli" yazılıdır. Yine bu sayfada eserin adı "*Abdu'rrahîm Mısrî Hazretlerinin Hayât ve Eserleri ve Terceme-i Hâli*" başlığı kırmızı mürekkeple yazılıdır (bk. Resim 3).

Arap harfli nüsha oluşturulurken Latin harfli nüshadaki bazı hatalar düzeltilmiş ancak, bazı yeni yazım hataları oluşmuştur. Latin harfli metinde bulunduğu halde yazılmayan bölümler ve cümleler olduğu gibi, Latin harfli metinde olmadığı halde-sehven-yazılmış bölüm veya cümleler de görülmektedir.

Felâhî'nin El Yazması (Yz. 00025 ve Yz. 00056) Defterlerdeki Şiirleri

Yukarıda, din adamlığı ve hattatlığı yanı sıra şâir olduğunu da söylediğimiz Felâhî'nin oluşturduğu yazma defterlerdeki mısra, beyit veya şiirleri, hangi nüshanın hangi sayfasında geçtiğini gösteren bilgilerle birlikte aşağıdaki gibidir.

"Afyonkarahisarlı Genelioğullarından Halil Felâhî'nin 'Âcizâne Sözlerinden"

Hece 11 (6+5)

Ledün mektebinde ser-hâcesinden

Kâmiller cem' olup hikmet okurlar

'Âlem-i safânın dîbâcesinden

Her şeb (ü) seherde bir bend okurlar

Makâm-ı 'ulyâya vâsıl olanlar

Meclis-i 'irfâna dâhil olanlar

"Nahnü kasemnâ"ya kâ'il olanlar

Dâr-ı kanâ'atda râhat okurlar

Bu dünyâ fânîdir bâkîdir 'ukbâ

Gönül almaklığa sa'y eyle zîrâ

Hükm-i (şerî'atden) (Felâhî) aslâ

Ayrılma rûhuna (rahmet) okurlar (Yz. 00025: 91-92)

"Afyonlu Genelioğlu Halil Felâhî'nin 'Âcizâne Sözlerinden"

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Câ-be-câ 'âlem füyûzâtile olmuş müstakîm

Ben de bir 'âciz kulum muhtâc-ı feyz-i enverim

El-amân ey bâ's-i (levlâk) ümidim sendedir

Seyyâtîmle ser-â-pâ karalanmış defterim

(Yâ Resû'la'llah) eğer dünyâda olmayam (Felâh)

Ba'de mevte makberimde haşre dek kan ağlayam (Yz. 00025: 93-94)

"Afyonlu Genelioğlu Halil Felâhî-i 'Âcizin Sözlerinden"

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fa'lün)

Feleğin sillesi gâyetle yaman kırma gönül

Güvenüp mâ(lile) mülke gel aman kırma gönül

*Büyüdükce küçül oğlum kafa tutma zinhâr
İnsân olmaksâ murâdın her(?) zamân kırma gönül (Vezin tutarsız)*

*Gönül almak gibi insâna meziyyet yokdur
Bî-vefâdır kişiyeye şöhret (ü) şân kırma gönül*

*Hele dil (Beyt-i Hudâ) olduğunu derk eyle
Gönül almak (Hac-ı ekber)dir inan kırma gönül*

*Çünkü dil mülkinde (Sultândır Felâh) görme hakîr (Vezin tutarsız)
Bulmak istersen hayât-ı câvidân kırma gönül (Vezin tutarsız) (Yz. 00025: 129-130)*

"Felâhînin şuracığa zabt sözlerinden"

Hece 11 (6+5)

*Ledün mektebinde ders okuyanlar
Sınıf sınıf olup üç kola düşdi
Âb-ı tevhîd ile kalbin yuyanlar
Bezm-i hakikatden bâdeler içdi*

*Bir kısmı var söglere remz ile esrâr
Bir kısmı esrârı eyler âşikâr
Bir kısmı sükûtda dâ'im ber-karâr
Esrâr-ı Hudâyı saklayup geçdi*

*On iki tarîkın cümlesi hakdır
Mürşidden gûşına menkûşu takdır
Evlâ olan mürşid kâmil bulmakdır
(Felâhî) cihânın kastına düşdi (Yz. 00025: 131-132)*

"Felâhînin sözünden"

*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
'Aşkı pinhân eylemek mümkün midir bu sînede
Gösterir gevher dahi kendüsini gencînede (Yz. 00025: 137)*

"Felâhîden"

Hece 7

İtmem bir ferde minnet

Minnet eylemek cinnet

İstemem hûrî cennet bana

Bana Allâhum gerek

Bana Sübhânım gerek (Yz. 00025: 161)

"Felâhîden"

Hece 7

Mâl (ü) mülk yok gözümde

'Aşku'llâh var özümde

Felâhî yok sözümde

Bana Allâhum gerek

Bana Sübhânım gerek (Yz. 00025: 167)

"Felâhîden"

Hece 7

Her işim cürm-i günâh

'Afv ider elbet Allâh

Bize gerek bir penâh

Bana Allâhum gerek

Bana Gufrânım gerek (Yz. 00025: 191)

"Felâhîden"

Hece 11 (6+5)

Çünkü ol şarâb-ı vahdeti yutdum

Mâsivâ-i'llahı bütûn unuttum

Mürşidim kâmilidir dâmenin tutdum

Meclis-i 'irfânı kuranlardanım (Yz. 00025: 219)

"Felâhîden"

Hece 11 (6+5)

Şer'at bâğının bâğbânyam

Tarîkat mülkinin gülistânyam

Hakikat râhının kâribânıyam

Perde-i zulmeti yaranlardanım (Yz. 00025: 241)

"Felâhîden"

Hece 11 (6+5)

Varup dayanınca hicâb-ı nûra

Emr-i (li ma'allâh) geldi zuhûra

Bâb-ı ma'rifetden işbu huzûra

(Felâhî) bî-garaz girenlerdenim (Yz. 00025: 242)

"Felâhîden"

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

(Hazret-i 'Abdurrahîm'in) işbu Vahdetnâmesin

Yazdı bunu da (Felâhî) koydı elden hâmesin (Yz. 00025: 260)

29 Kânun-ı sâni 936- Afyonlu Genelioğlu Halil Felâhî - İMZA-

Abdurrahîm'e ait "*Halkı âzâr ideni sevmez Hudâ*" mısrasının altında:

Olur halkı itmeden Hakdan cüdâ -"Ha", "Fe" (Yz. 00056: 32)

Abdurrahîm'e ait "*Gâh söyle halka hikmet sözlerin*" mısrasının altında:

Hakla meşgûl eyle halkın özlerin - "Ha", "Fe" (Yz. 00056: 32)

Abdurrahîm'in "*Gevher isteyen kişi çeksün emek*" mısrasının yanına kopya kalemle:

Emekle hâsil olur nân ü nemek - Felâhî Genel (Yz. 00056: 33)

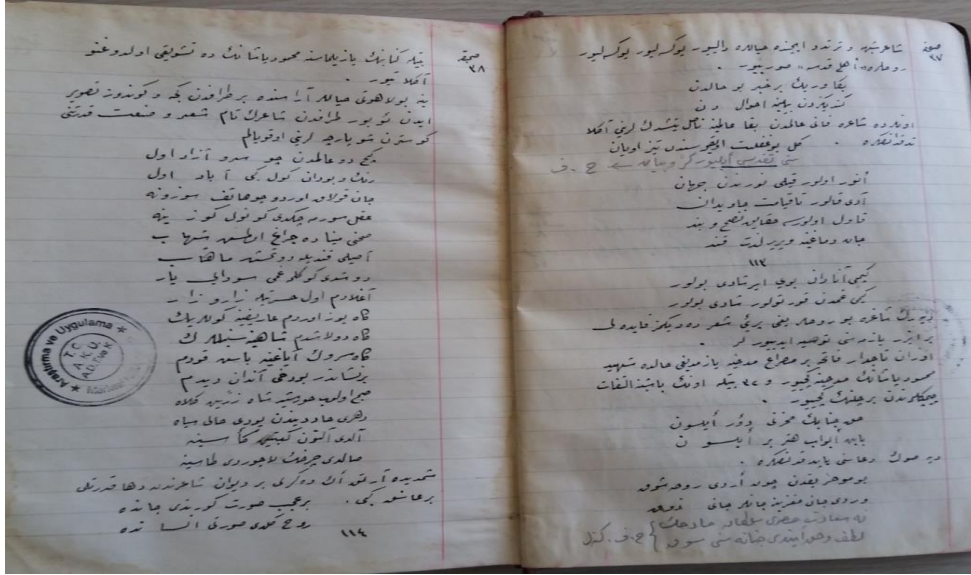
Abdurrahîm'e ait "*Gel bu gaflet uykusundan tiz uyan*" mısrasının altına kopya kalemle:

Seni takdîs eyliyor kej ü beyân - "Ha", "Fe" (Yz. 00056: 37) (bk. Resim 6)

Ne sa'âdet Mısri Sultân (?)

Lutf u Hak itdi cenânesini sevk - F. H. Genel (Yz. 00056: 37)

Resim 6. Yz. 00056 sayfa 37

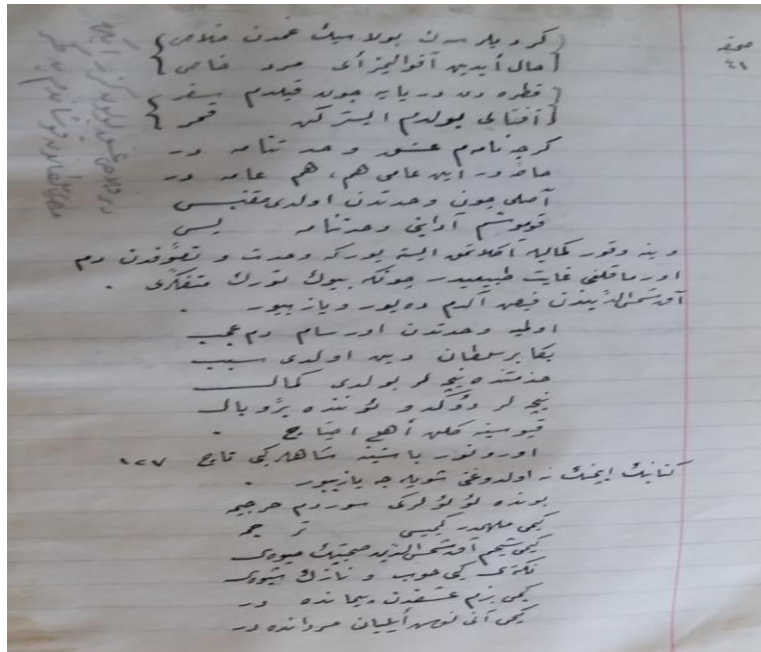
Abdurrahîm'in iki beytinin kenarına kopya kalemle:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Dir Felâhî 'aşk yolun gezer iken

Mısrî Sultândan kuşandım ben kemer (Yz. 00056: 41) (bk. Resim 7)

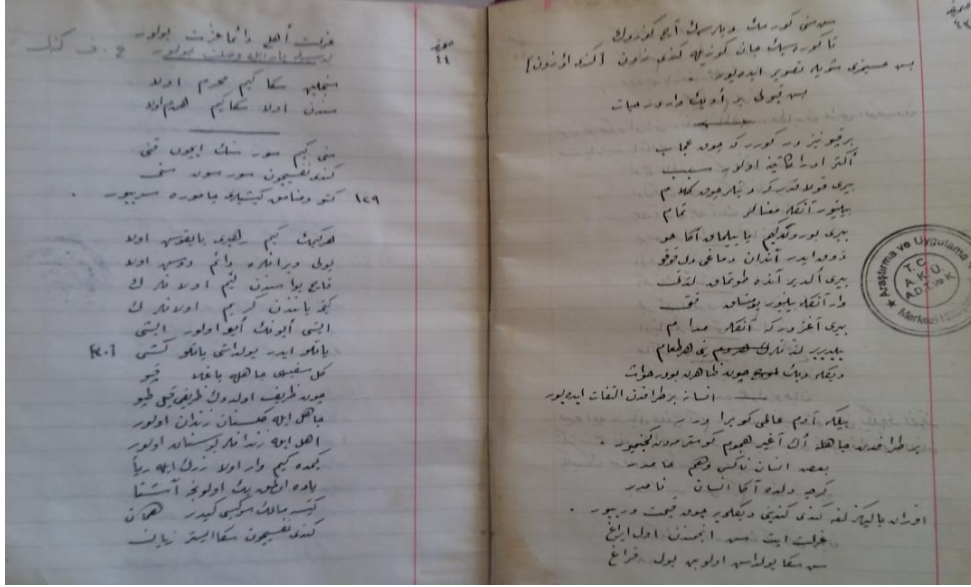
Resim 7. Yz. 00056 sayfa 41

Abdurrahîm'in "'Uzlet ehli dâ'imâ 'izzet bulur mısrasının altına:

Bu sebeble yâr ile vuslat bulur (Yz. 00056: 44) F. H. Genel (bk. Resim 8)

Resim 8. Yz. 00056 sayfa 44

Kopya kalemle derkenar:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Kıl teşekkür Tanrıya hâlınden itme iştikâ

Mutlakâ derdine dermânı (Felâh) bu ibtilâ (Yz. 00056: 50) Felâhî Genel (bk. Resim 9)

Abdurrahîm'in;

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

"Düşmedi bu resme Türkî bir kitâb

Hak budur Allâhu a'lem bi's-savâb" beytinin altına farklı bir kalemle:

"Afyon Halk Şâ'iri Felâhînin Sözü"

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Kitâbı yazmak nasib oldu bana

Şükürini nasıl edâ idem sana

Umaram ('Abdurrahîmin) himmetin

Edeyim 'aşkile dâ'im hizmetin

Dileğim senden budur kim yâ İlâh

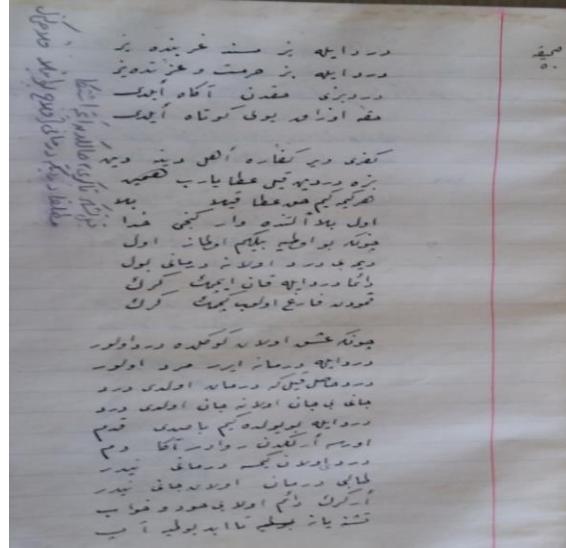
Bulayım iki cihânda ben (Felâh)

11 Rebiü'l-âhir 1362

Afyon Halk şâiri Felâhî Genel

"H. Felâhî Genel" (Latin harfli el yazısı ile de İMZA)

Resim 9. Yz. 00056 sayfa 50

"Felâhînin Sözü"

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Feyzidir ('Abdurrahîmin) kurtaran "lâ"dan seni

Zikr-i Mevlâ ile dâ'im eyleyen şâdân seni

'Âlem-i "lâhût"da bîdâr itdi "illâ"dan seni

'Âlem-i "nâsût"da da terk itme artık pîşesin (Yz. 00056: 76) (bk. Resim 10)

"Mârdan bedter dürür bil sen (ki) Hakk'ın tişesin

Kıl tevekkül Tanrıya terk it fenâ endişesin

'Âşık ol hem 'ârif ol hem it tevâzu' bul (Felâh)

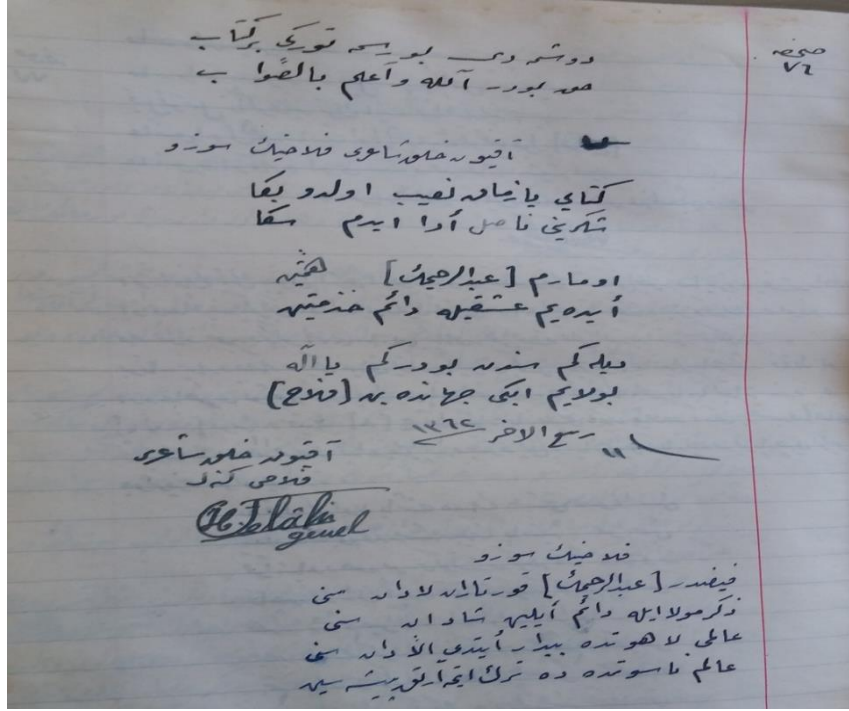
'Âşık-ı sâdıklara uy sen de kır 'âr şişesin

17 Ağustos 943

"Afyon Halk Şâiri Geneli Halil Felâhî"

"H. Felâhî Genel" (Latin harfli el yazısı ile de İMZA) (Yz. 00056: 77) (bk. Resim 11)

Resim 10. Yz. 0056 sayfa 76

Abdurrahîm'in "mutasavvifâne bir şiiri"nin altında çizgi içinde:

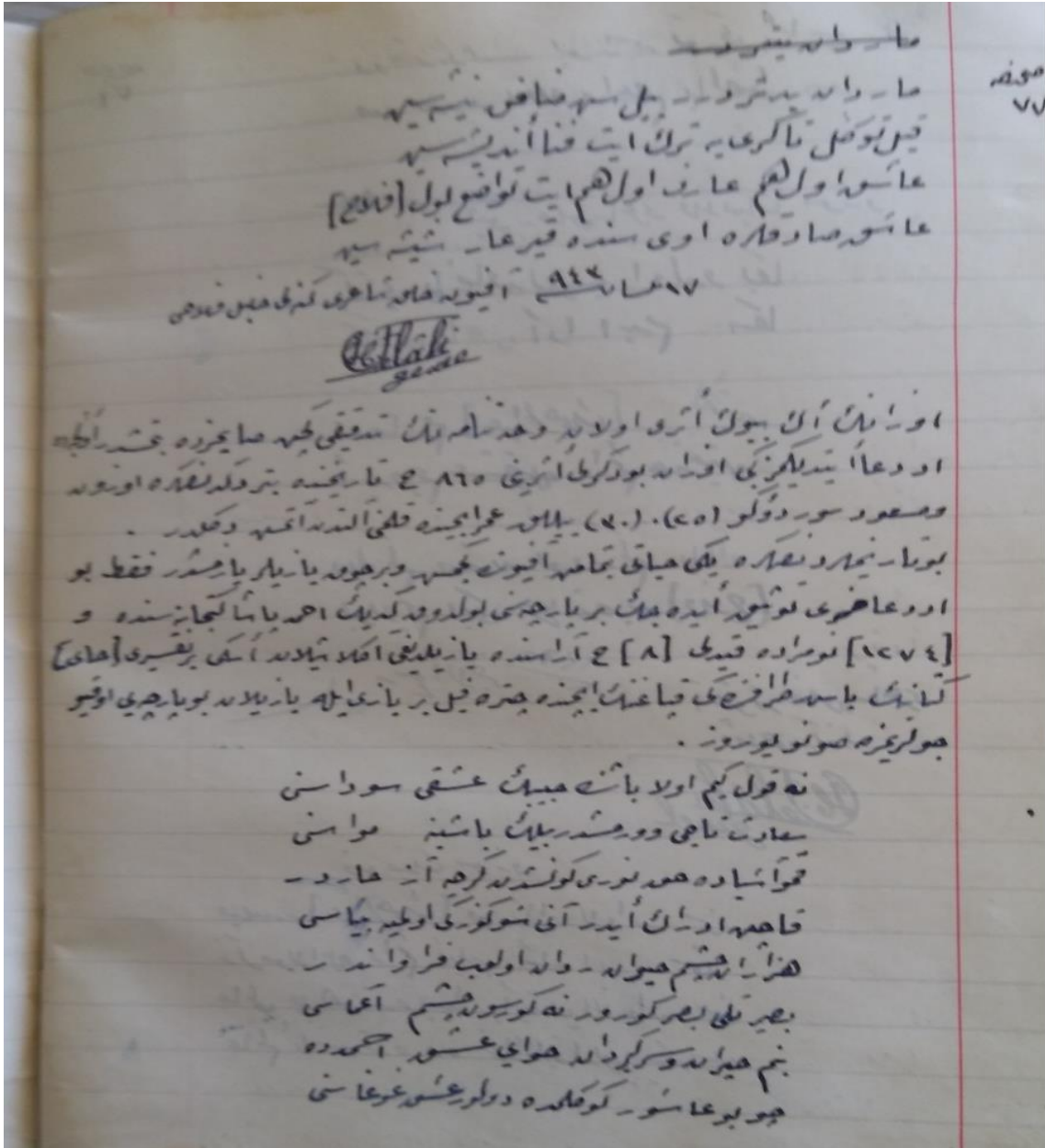
"Afyon Halk şâ'iri Felâhî Genelioğlunun sözü"

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

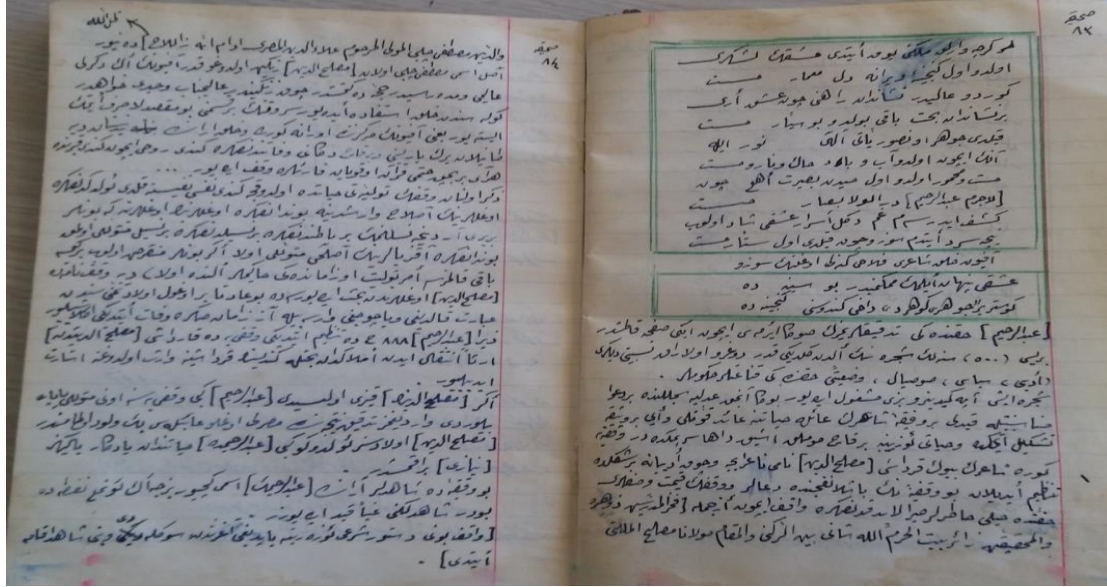
'Aşkî pinhân eylemek mümkin midir bu sîned

Gösterir "cevher" dahi kendüsini gencîned (Yz. 00056: 83) (bk. Resim 12)

Resim 11. Yz. 00056 sayfa 77

Resim 12. Yz. 00056 sayfa 83

SONUÇ

Afyonkarahisarlı Halil Genel, asıl mesleği olan imamlığın yanı sıra Felâhî mahlasıyla şiirler yazan şâir ve hattat bir şahsiyettir. Biri Arap harflerinden Arap harflerine, diğeri Latin harflerinden Arap harflerine olmak üzere rik'a hattıyla iki defter oluşturarak kütüphanesine iki eser kazandırmıştır. Hattat şâir, defterlerin bazı sayfalarının altına, kenarlarına ve boş yerlerine kendi şiirlerinden beyitler de yazmıştır. Yaptığımız çalışmada şâirin hayatı üzerinde durularak Latin harflerinden Arap harflerine aktarılan defter tanıtılmış ve Felâhî'nin defterlerdeki bilinmeyen şiirleri ilim âlemine ve Afyonkarahisar edebiyatına kazandırılmıştır. Bu çalışma ile Felâhî unutulmuşluktan kurtarılacak hakkında yapılacak başka çalışmalara bilgi, belge ve metin bakımından zemin oluşturmuştur. Ayrıca Latin harfleriyle yayımlanan bir eserin Arap harfleriyle çoğaltılması da dikkatlere sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Adurrahîm Mısırî. (Yz. 00025), *Vahdetnâme-i Mısırî Sultân*, AKÜ Kütüphanesi Eski Eserler Bölümü.
- Bakı, E. A. (1936). "Abdurrahîm Mısrî'nin Halkçılığı", *Taşpınar Dergisi*, 4 (40), 55-56.
- Bakı, E. A. (1942). *Afyon'da Bir Şâir Ailesi*, Ankara: Uzluk Basımevi.
- Bakı, E. A. (1953). *Onbeşinci Asır Ahlak ve Tasavvuf Şâiri Mısrîoğlu Abdurrahim Karahisari*, Afyon: Yeni Matbaa.
- Bakı, E. A. (Yz. 00056). *Abdurrahîm Mısırî Hazretlerinin Hayat ve Eserleri*, AKÜ Kütüphanesi Eski Eserler Bölümü.
- Felâhî, (1938). "Atatürk'e Borçluyuz", *Taşpınar Dergisi*, 6 (66), 107-108.
- Felâhî, (1946). "Şâir Felâhî'den Şâir Vehbî'ye", *Taşpınar Dergisi*, 132-133, 289.
- Felâhî, (1979). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, (c. 3, s. 324) İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Nasrattınoğlu, İ. Ü. (1971). *Afyonkarahisarlı Şairler, Yazarlar, Hattatlar*, Ankara: İpek Matbaası.
- Sarı, M. (1995). "Afyonkarahisar'a Hizmet Etmış Yabancı Meşhurlar ve Gülaboğlu Muhammed Askeri", *IV Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* (ss. 143-150), Afyonkarahisar.
- Sarı, M. (1998). "Edip Ali Bakı ve Cumhuriyet Üzerine Söyledikleri", *Türk Dili*, 563, 421-425.
- Sarı, M. (2000). "Çizmecizâde Vehbi ve Mevlidi", *V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu*, Afyonkarahisar: Lider Ajans Matbaacılık.
- Sarı, M. (2001). "Afyonkarahisarlı Heccav Şâirler", *Afyonkarahisar Kütüğü* (II. Cilt). Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını.
- Sarı, M. (2016). "Afyonkarahisar Asri Mezarlığı Manzum Kabir Taşı Sözleri", *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim ve Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*, (c.4, ss. 209-235). Antalya.
- İlgar, Y. (2008). *Karahisar-ı Sâhib Sultan Dîvânî Mevlevihânesi ve Mevlevi Meşhurları*, Afyonkarahisar: Afyonkarahisar Belediyesi Yayınları, ss. 64.
- Yazıcıoğlu, H. F. (1969). *Afyonkarahisar Evliyaları ve İlim Adamları*, Afyon: Yıldız Matbaası.
- Yazıcıoğlu, H. F. (1993). "Afyonkarahisarlı Halk Şairlerinden Hacı Felahi Genel", *Beldemiz Dergisi*, 31, 14-15.